

Tekst seksualiteit

Inhoud

<i>Inleiding</i>	<i>p.1</i>
<i>Waarom een visietekst</i>	
<i>Deel 1: Visietekst</i>	
<i>1.1.De vier 4 dimensies van de menselijke seksualiteitsbeleving</i>	<i>p.2-5</i>
<i>1.2.De drie niveau's van zingeving: subjectief , objectief en zinvol.</i>	<i>p.5-7</i>
<i>1.3.De relationele en seksuele ontwikkeling.</i>	<i>p.7-9</i>
<i>Deel 2 : En nu....</i>	
<i>2.1.Bijzondere vragen en aanpak</i>	<i>p.9-10</i>
<i>2.2.Begeleidingsaspecten.</i>	<i>p.11-15</i>
<i>2.3.Ouders en familieleden</i>	<i>p.16</i>
<i>Referenties</i>	<i>p. 17</i>

Inleiding

Seksualiteit, seksuele activiteit, liefde en relaties, zijn onderwerpen waarover het niet gemakkelijk spreken is.

Alle seksuele revoluties en openheid in de media ten spijt; moeten we toegeven dat het thema ons boeit en fascineert maar tegelijkertijd ons ook nog steeds kleurt met schaamte of ons in verlegenheid brengt.

Waar gasten ons confronteren met hun verlangen, hun seksuele activiteit of een vraag daar naar;

vinden we vaak een gêne in onszelf en een onzekere leegte over het te geven antwoord, over een mogelijk antwoord. Denken we maar aan het verhaal van verliefdheid of de vraag naar kinderen.

Persoonlijke waarden en taboes komen in het spel.

In 'da-mag of da-mag-ni' vindt de vraag, de confrontatie, het moeilijke thema, meestal weer wat rust. Elkeen vormt hierover wel meestal zijn eigen gedacht.

Wij dragen in ons werk evenwel de verantwoordelijkheid om openheid en houvast te creëren , een eigen visie uit te spreken over dit thema omdat het een essentiële dimensie is van ieders leven. Eens dit geformuleerd kunnen we dienaangaande van gedachten wisselen.

Vragen over seksualiteit en relaties dienen onthaald en erkend te worden.

Waarom een visietekst?

We opteren voor een visietekst om een helder en gestructureerd denken over deze complexe thematiek van seksualiteit en relaties mogelijk te maken. Een kader om te begrijpen maakt openheid en erkenning mogelijk.

Het vormt daarmee de *gemeenschappelijke* basis om te werken naar een 'antwoord op ieders maat'. Om met begeleiding, gasten, familieleden onze verantwoordelijkheid op te nemen en op zoek te gaan .

Het biedt een kader om onze eigen waarden en normen niet te zeer als leidend motief te hanteren. Het dient ruggesteun te bieden bij het meest fragiele van ons werk namelijk de kwetsbare beïnvloedbaarheid van onze mensen op verstandelijk , sociaal en emotioneel vlak respectvol te begeleiden.

Deel 1 : Theoretisch kader.

1.1.De vier dimensies van de menselijke seksualiteitsbeleving.

Als mensen worden we bewogen door seksualiteit, door seksuele gevoelens, liefdesverlangens.

Het antropologisch model van P.Nijs (cfr. Voordracht Zonnelied - 18 nov. 1994), biedt ons 4 dimensies of invalshoeken om deze thematiek op een gestructureerde en heldere manier te begrijpen.

De lustdimensie:

Seksualiteit in enge zin heeft te maken met lustbeleving.
Een lichamenlijk genieten staat centraal.

In deze lustbeleving van mensen tekent zich een hele ontwikkeling af die we verderop zullen situeren binnen de bredere persoonsontwikkeling. Driftmatigheid; wat lustvol is verschuift doorheen deze evolutie overheen lichaamszones en zintuigen.

In tegenstelling tot de dierenwereld wordt de menselijke driftmatigheid, het streven naar driftmatigheid, sterk gereguleerd. Afhankelijk van de tijdsgeest, van culturele normen en waarden, van de geschiedenis; worden grenzen afgebakend.

Zonder twijfel herkennen wij dagelijks in de zorg voor de gasten hoe ze aan hun lichaam plezier beleven. Op de vraag 'wat heeft deze gast graag?', krijgen wij van ouders en van begeleiders tal van antwoorden die verwijzen naar lustbeleving.

De relationele dimensie:

Liefde is een zaak van verlangen naar, van iemand graag zien en graag gezien worden. In tegenstelling tot de menselijke gedrevenheid om lust te beleven, staat binnen deze dimensie de ander zeer centraal. Men wil de geliefde medemens behagen, verzorgen, plezieren.

De bron van dit liefdesverhaal situeren we aan het begin van het leven in de onvoorwaardelijke liefde van een moeder, van ouders voor hun kind. En omgekeerd. We vinden er een verhouding waarin de één alles is voor de ander en omgekeerd; waar elke nood wordt gelenigd, waarin de gedachten van zorgende ouders, geheugenbeelden, dagen...vol zijn van die ander.

In deze eerste allesomvattende liefdesrelatie vindt het kind zijn levensenergie, de motor van zijn bestaan.

Op zijn weg naar zelfstandigheid leert de opgroeiende mens voor zichzelf te zorgen; de afwezigheid van moeder of zijn verzorgers stukje bij beetje te dragen. Het kind ervaart dat niet elke nood onmiddellijk wordt gelenigd. Kinderen moeten vaak ook leren rekening te houden met andere kinderen, andere zorgvragers.

Op zijn weg naar zelfstandigheid, vindt het kind de liefde van zijn ouders steeds weer terug. In het jubelen vanwege zijn eerste stappen; vanwege een plasje op de pot. Het kind zoekt hun bewonderende blik, bevestigende woorden. "Papa, kijk dan."

Ook op onze verdere levensweg worden we gedreven door een zoeken naar die liefdevolle blik van belangrijke anderen. We kleden onszelf met kwaliteiten, vaardigheden, met een beroep...die ma en pa, en later de juf, een vriend...waarderen. Bij hen gaan we op zoek naar erkenning en genegenheid; naar een plaatsje in hun verhaal. Het spreekt vanzelf dat een partner op dit vlak een zeer belangrijke plaats inneemt.

In volwassen liefdesrelaties maken we een onderscheid tussen verliefdheid en liefde, of liefhebben.

Verliefde mensen lijken aanvankelijk betoverd door een sfeer van idealisering omtrent de uitverkoren ander. De psychische ruimte die wordt opgeslorpt door het denken aan, fantaseren over deze ander neigt naar de oorspronkelijke exclusiviteit van de moeder-kind-relatie. Men creëert zich, fixeert zich, op een beeld waarin die ander heeft wat men zelf ontbeert.

Pas later in een partnerrelatie kan men ruimte maken voor de realiteit van de ander, voor zijn persoonlijkheid, zijn eigen weg, het eigen verhaal.

Ook binnen andere menselijke verhoudingen, ook op andere menselijke wegen wordt de mens gedragen door liefde. In een beroepskeuze, een sociaal engagement, in persoonlijke waarden vinden we vaak de stem van ouders of belangrijke anderen, van familiale waarden, van een tijdsgeest terug. Zo blijft een mens zich nestelen in het verlangen van anderen die belangrijk zijn.

Onze gasten tonen dit o.a. in het blij weerzien, het moeilijk afscheid nemen, de telefoon of het kaartje, een cadeautje, een atelierwerkstukje.. "voor papa - voor mama". Bij al onze gasten worden wij steeds opnieuw geconfronteerd met het feit dat thuis op de eerste plaats staat. Wij horen ook bij sommige gasten een vraag naar intimiteit met een andere gast, een verlangen naar de ander.

Tot slot willen we binnen deze relationele dimensie het complexe begrip overdracht even duiden.

Vriendschap, verliefdheid en een seksuele verhouding spelen zich af tussen ten minste twee personen (in verhouding tot de context, de institutionele dimensie). Er wordt een ander aanwezig gesteld. Dit in relatie treden van de één met de ander is gebaseerd op vroegere relaties.

Met de overdracht zoemen we in op de relationele dimensie (zie hiervoor). Binnen deze dimensie staat de ander centraal. De ander enerzijds als ander subject, maar eveneens het anders-zijn, het andere in onszelf.

De meest oorspronkelijke kwalitatieve band, de relatie van het pasgeboren kind tot de eerste Ander (moeder, vader, ...) vormt als het ware de motor en de blauwdruk voor nieuwe relaties. 'De ander blijft zich nestelen in het verlangen van anderen die belangrijk zijn' (relationele dimensie). Overdracht is de herhaling in beleving, cognities en gedrag van aspecten van de kinderlijke relatie met belangrijke anderen.

'Een oude foto wordt opnieuw afgedrukt'. Het gaat niet om een precieze afdruk van een foto, maar om het creëren van iets nieuws - gebaseerd op het oude - waarbij datgene dat wordt geprojecteerd resoneert met iets in de ander. 'Overdracht ontstaat door projectieve identificatie' (Melanie Klein). Door in de ander uw onbewuste archaïsche fantasie-inhouden te projecteren, communiceert men zijn angsten en afweermechanismen. 'Men creëert zich, fixeert zich op, een beeld waarin die ander heeft wat men zelf ontbeert.' (relationele dimensie).

De keuze van partner is dus niet toevallig. Er is een herhaling, er moet in zekere zin iets resoneren met iets in de ander. De herhaling is dan de overdracht van vergeten verleden (onbewust) op elk gebied van de nieuwe situatie, de nieuwe relatie. 'Het oude' geeft vorm aan 'het nieuwe'.

Het is dus van belang ons niet uitsluitend te fixeren op de uiterlijke verschijning van relationeel gedrag. We dienen het steeds te benaderen als een complexe psychische realiteit, en het fenomeen van de overdracht maakt het niet minder complex.

De institutionele dimensie:

Lust en liefde worden binnen elk menselijk samenleven gereguleerd. Wat mag en wat niet mag op het vlak van seksueel gedrag wordt vastgelegd. Mogelijke rolpatronen, verwachtingen naar partners; worden wettelijk, of meer informeel vastgelegd.

Mensen hebben nood aan een regulerend kader, aan een houvast in hun seksualiteitbeleving en hun relaties.

Zij worden in hun seksualiteit immers niet gedreven door een automatisch instinct, zoals dat het gedrag van dieren bepaalt. Mensen willen weten wat van hen wordt verwacht, ook op dit meest intieme levensdomein.

Hoe partners hun samenleven en hun seksualiteit organiseren, wordt in elke samenleving beschreven in een wettelijk kader, maar ook in ideologieën en religies. Waar liefde en de persoonlijke keuze in een huwelijk voor ons fundamenteel zijn blijkt dat deze relatievorm slechts een 100 jaar geleden vooral een economische overeenkomst was.

In onze hedendaagse Westerse samenleving verschijnt een toegenomen verscheidenheid in de partnerrelaties met nood aan sociaal-maatschappelijke erkenning.

De procreatieve dimensie:

Seksualiteit is onlosmakelijk verbonden met de voortplanting.

Een mens wordt in zijn kinderwens echter door meer gedreven dan enkel de voortplanting van de soort. In het verhaal van toekomstige ouders beluisteren we wensen over de persoonlijkheid, het geslacht, de toekomst van hun kind.

Het verhaal van elk kind wordt zolang gekoesterd in onze dromen. Het droomkind wordt bij de geboorte een echt kind (cf. Korff-Sausse, S., *Le Miroir Brisé*). Voor de meeste ouders vershilt droom en werkelijkheid. Voor de ouders van een persoon met een mentale handicap wordt het verschil op z'n minst moeilijker. De droom gaat aan diggelen. Niettegenstaande blijft iedereen dromen. De droom past zich aan de werkelijkheid. Voor een deel blijft de droom de werkelijkheid beïnvloeden of het kind nu gehandicapt is of niet.

Een niet te onderschatten facet van aanvaarding ligt in het feit dat het verlangen van de ouder naar een kleinkind onmogelijk wordt of op z'n minst zorgelijk..

Maar daarnaast is er ook het verlangen van de persoon met een mentale handicap.

Deze vraagstelling is op z'n scherpst bij de bovengroep matig , zeker bij mensen met een licht verstandelijke handicap.

De vraag naar sterilisatie, al dan niet kinderen kunnen opvoeden zijn moeilijke etische vraagstellingen. Voorlichting en voorbehoedsmiddelen zijn nodig.

Bij de groep van mensen met een lichte mentale handicap kunnen eigen kinderen zelfs deel uitmaken van het te begeleiden netwerk

Piet Nijs zegt nog het volgende over de procreatieve dimensie:

Het merendeel van onze mensen voelen zich goed bij een strelend, voelend, nabij lichamelijk contact, op zichzelf gericht of op de ander, erotisch, seksueel en al dan niet gekleurd door een verlangen naar de ander. Maar de context van intimiteit niet beleven zoals wij die beleven.

Een kleinere groep is geïnteresseerd in een meer intiem samenzijn met de ander, met of zonder genitaal contact, al dan niet in een context van een bredere liefdesrelatie of een of andere samenlevingsvorm.

De kinderwens is nauwelijks bestaande .

Bij een nog kleinere groep is de kinderwens aanwezig. Uitdrukkelijk, uitgesproken of verdoken. Tijdens het begeleidingsproces zal dit thema regelmatig ter sprake komen. Een proces van het op mekaar afstemmen van verwachtingen en mogelijkheden zal moeten doorlopen worden.

1.2.De drie niveau's van betekenis: subjectief, objectief en zinvol.

In de begeleiding van de gasten beslissen wij vele malen over tal van verschillende thema's. Beslissingen die wij (in belangrijke mate) zelf nemen. Tal van momenten komen we tussen op een beslissende wijze. Door een terughoudende begeleidingshouding proberen we dit te beperken.

Maar het is voelbaar, we begeven ons op de slappe koord van nabijheid en afstand. Ons gewone integriteitsdenken gebiedt ons zelf niet tussen te komen maar tegelijkertijd is de nood tot tussenkomst aanwezig. Welke? In welke mate?: zijn de moeilijke vragen. Een kwestie van nabij zijn met vooruit zien.

Bij de antwoorden zijn we geneigd ons eigen referentiekader een belangrijke rol toe te wijzen. Burggraeve stelt ons een kader ter beschikking om de referenties van de persoon zelf te laten primeren. Dit kader sluit perfect aan bij de visie van Zonnelied (partituur).

De ontleding van gedrag die Burggraeve in het eerste hoofdstuk van zijn boek: "zinvol seksueel leven onderweg" voorstelt lijkt wat stoffig theoretisch maar het is uiteraard de bedoeling dit praktijkgericht tot attitude te maken.

Waarom kies ik dit gedrag: de subjectieve betekenis.

Wat is de motivatie voor mijn gedrag? Een handelswijze is immers altijd een bepaalde manier om het woord te nemen.

Mijn gedrag is een uiting van mijn identiteit. Het "verraadt" als het ware mijn identiteitskaart met volgende "DNA" gegevens:

- Gezins- en ruimere cultuurkenmerken.
- Een (vast) patroon van bewust en onbewust streven.
- Persoonlijk geschiedenisfeiten en -betekenissen.
- De kracht om te verzaken aan bewuste of onbewuste verdedigingsmechanismen uit onwil of onmacht.

Samenvattend verwijst dit naar het zeer belangrijke, beschouwende, geschiedenis-opbouwende vertelwerk op de teamvergadering. Met de focus op de verfrissing die herhaling van het verhaal kan brengen. En dus met absolute aandacht voor verslagwerk.

Welke zijn de gevolgen van mijn handeling: de objectieve draagwijdte.

Heb ik bij mijn keuze nagedacht over de gevolgen van mijn handelen? Goede bedoelingen hebben niet steeds goede resultaten. Een ethische goede gezindheid kan nog steeds tegenover de objectieve weerbarstigheid van de werkelijkheid komen te staan. De norm van de mensen. In ons werk zullen we dikwijls moeten zoeken naar de intersubjectiviteit. Misschien wel de belangrijkste en voortdurende opdracht van de teamvergaderingen.

-Al dan niet in de tijd uitgezet (korte en lange termijn).

-Al dan niet met individueel en / of collectief voordeel.

-Al dan niet wetenschappelijk gestaafd.

Zelden zijn deze afwegingen eenduidig te maken. Soms kunnen positieve en negatieve gevolgen samengaan.

Soms kan het noodzakelijk zijn de weg van het "geringste onvermijdelijke kwaad" te gaan om een hoger doel te bereiken. Het minst kwetsende voor zichzelf en of de ander. In psychiatrie maar ook bij ons zullen we meermaals moeten vaststellen dat een bepaald gedrag slechts het best menselijk mogelijke is, "le meilleur humain possible" omdat de persoonlijkheidsstructuur van persoon x zo fragiel is, zo onaf is, zo geschonden is.

De objectieve draagwijdte gaat over de confrontatie met de normen, de grenzen.

Interessant hierbij is de volgende bewering: Verbodsregels wekken creativiteit.

Positieve regels zeggen wat je moet doen. Bij verbodsregels weet je wat niet mag en weet je tegelijkertijd wat allemaal mogelijk is.

Nog anders gesteld zonder verboden verdwijnt de goesting.

De bron van het menselijk streven : de zin.

De mens is niet herleidbaar tot een lustwezen of machtswezen. Er is een verschil tussen gedreven worden door iets en streven naar iets.

De mens is niet gelukkig op zich, hij / zij zoekt naar een reden om gelukkig te zijn. Als er een goeie reden is voor geluk stopt het zoeken.

Het doel op zich van zelfactualisatie is te beperkt. Zelfactualisatie kan slechts in een evenwichtig netwerk van betrokken en gekozen anderen.

De vraag van "le souhaitable humain", het menselijk wenselijke stelt zich.

We willen werken aan een cultuur van "gunnende seksualiteit.

Een keuze voor een groeibenadering, een zoekende lerende benadering waarbij een goed ge-"zin"-de toenadering wenselijk is maar niet noodzakelijk is. Waarbij schade toebrengen aan iemands integriteit een duidelijke verbodsregel is.

Rechtvaardigheid en gelijkwaardigheid leiden tot tederheid, wat meer is dan zichzelf en de partner aanvaarden en beamen. Het is meer als de beide personen er kracht in vinden.

Nogmaals dit is wenselijk maar niet noodzakelijk. Dit is het verschil tussen het menselijk wenselijke en het best menselijk mogelijke. Dit kan inhouden dat we blijven zoeken naar een minimumgrens van menswaardig gedrag. Dus soms zal het zo min onmenselijk mogelijk zijn.

1.3. De relationele en seksuele ontwikkeling.

Deze vier dimensies spelen door elk verhaal, maar afhankelijk van persoon en omstandigheden wegen ze al dan niet door.

Laat ons dichters schuiven bij de gewone ontwikkeling van elkeen, om concreter te worden.

Tijdens de pubertijdperiode wordt het opgroeiende individu -zoals gezegd- geconfronteerd met een ernstige omwenteling in de voortschrijdende rijping van zijn lichaam, met een evenwichtsdans van zijn hormoonspiegel. Deze evolutie leidt vaak tot het zich seksueel geprikkeld voelen. Zij dient zich aan in een zeer gevoelige periode waarin jongeren belangrijke stappen zetten naar zelfstandigheid en een eigen identiteit, naar het verwerven van een psychoseksuele identiteit.

Jongeren worden verliefd, gaan op zoek naar relaties en wat daarin speelt aan lichamelijke, aan genegenheid. Welke verwachtingen, regels gelden. Welke rollen worden zij verwacht om op te nemen.

Het zich tonen, de scènes die je vaak observeert in groepjes pubers; onderstreept de gevoeligheid van deze jonge mensen voor hun zelfwaardegevoel, de identiteitscrisis speelt zich af.

Tijdens de pubertijd, de adolescentie, groeit de mens in het opnemen van zijn verantwoordelijkheid.

Op het vlak van werken, relaties, rollen en verwachtingspatronen wordt hij steeds meer gevraagd om keuze te maken, oordelen te vellen en deze ook consequent aan te houden en te vertalen in zijn gedrag.

Het verhaal van zijn familie, van zijn religie, van de wetenschap, modetrends;

De geschiedenis van zijn lichaam;

Ervaringen, angsten, vreugde en frustraties;

Geven richting aan deze keuzes.

Keuzes voor sympathie en antipathie, onverschilligheid;

Voor normen, rollen, verwachtingen;

Voor bepaalde vormen van lust;

Voor een waardevolle psychoseksuele identiteit.

De hernieuwde seksuele prikkeling van de geslachtsorganen blazen de morele vraagstukken tijdens de pubertijd, nieuw leven in. Deze lichamelijke (r)evolutie vormt mee de aanleiding voor de worsteling met zijn psychoseksuele identiteit.

Ook op veel jongere leeftijd hebben de lichaams- en persoonsontwikkeling een impact op de lustbeleving van het individu, op de betekenis van de relaties die hij aangaat, op zijn identiteit.

Aan het begin van het leven staat de gevoeligheid van de mondzone in functie van de overleving en het letterlijk proeven van de wereld. De rustgevende blik en stem van de moeder bieden welbehagen en veiligheid.

Van daaruit gaat het kind op ontdekkingsstocht met mond en handen, later met zijn gehele lichaam. We benoemen deze fase in de cognitieve ontwikkeling als de sensomotorische fase. Het kind ervaart zichzelf aanvankelijk niet als een apart wezen, als een gescheiden identiteit.

De wereld bestaat er uit prettig en onprettig voelen en doen; maar ook uit rieken en smaken.

Lekker en vies. Hard en zacht. Warm en koud. Lawaai en stilte. Zon en regen.

Sporen van deze oorspronkelijke lust en relationele beleving vinden we terug in het volwassen genieten van een zoen; het kijken, de stem of geur van een partner.

Op zijn ontdekkingsstocht doorheen een steeds groter wordende omgeving, staat het spelen, het willen, het experimenteren van de jonge stapper vooral in het teken van de beheersing van zijn lichaam. Het kind verwerft een steeds meer verfijnde coördinatie en inzicht in het waar en hoe van zijn lichaam.

We horen hem in zijn fierheid; in zijn vaak koppig "neen", "ikke",... voor het eerst pleiten voor een eigen identiteit. De relationele dimensie krijgt belang.

Doorheen zijn leerervaringen, experimenteren; ervaart het kind zijn lichaam, zijn denken en zijn persoonlijkheid meer en meer als gescheiden en minder afhankelijk. Succeservaringen geven aanleiding tot fierheid. Het niet ingevuld worden van zijn wensen, de vraag om door te zetten... ondersteunen zijn emotionele draagkracht, zijn frustratietolerantie.

Op sociaal vlak groeit de betrokkenheid van het kind op meerdere zorgende figuren en op leeftijds-, lotgenoten.

Anderen bieden inspiratie en mogelijkheden voor spelletjes en leuke ervaringen, vergelijkingsmateriaal voor de eigen identiteit.

Bij de ontdekking van het verschil tussen mama en papa, tussen meisjes en jongens, onderneemt het kind de eerste stappen in zijn intellectuele zoektocht naar hoe het hoort binnen het relationele en het seksuele gebeuren.

Op biologisch vlak situeert zich hier de eerste prikkeling van de geslachtsorganen.

Waar komen de kindjes vandaan?

Wat is het geslachtsverschil?

Wat is de rol van de vader?

De duizenden vragen die de kinderen stellen, laten zich herleiden tot deze drie centrale thema's.

Het stelt zich de vraag hoe het relationele binnen het gezin is georganiseerd. Het zet de verschillende figuren op zijn plaats; bevraagt de institutionele dimensie.

Het leert ook in toenemende mate rekening te houden met maatschappelijke gedragsregels en de plaats van anderen.

Een jongen en een meisje.

Groot en klein.

We spelen moedertje en vadertje en je behoort te doen wat ik zeg.

De kleuter vertelt zijn ouders over zijn toekomstige huwelijkspartner..."Ik ga trouwen met die."

Deel 2 : En nu...

2.1. Bijzondere vragen en aanpak.

Maar... hoe kan het voorgaande een basis zijn voor een mogelijk antwoord op de mogelijke vragen en verlangens van mensen met een verstandelijke handicap ?

We constateren dat een kind met een verstandelijke handicap deze fases al dan niet doorloopt.

Het blijft dan ook zeer moeilijk om een vraag naar seksualiteit te plaatsen daar waar zij de gewone, ons bekende, ontwikkeling doorheen de jaren, niet meemaken.

Onze mensen vragen dus om 'anders' te luisteren naar hun verlangen.

De ervaring en de visie leerden ons dat voorbij de normale ontwikkeling doorheen de verschillende fasen, er ook een andere ontwikkeling zich voordoet. Immers, elke veralgemeende ontwikkelingsgedachte wordt gekleurd door een eigen uniek verhaal.

Onze gasten verbazen ons steeds weer in de fragiliteit, de hevigheid, de betrokkenheid van hun affectief, intuïtief leven. Zij voelen blijkbaar anders en misschien wel méér wat zich aandient tussen ik en de ander.

In deze relatie plaatsen wij dan ook hun vraag naar tederheid, troost, intimiteit, geborgenheid en seksualiteit.

Het intellectueel ontwikkelingsniveau is dus niet alleen bepalend voor de mogelijkheid tot het stellen, uiten, tonen van een vraag naar meer exclusieve intimiteit met een ander.

Wij hopen, het vorige indachtig, dat we in samenspraak met ouder en familie, ons meer open kunnen stellen voor deze mogelijke vraag van zoon of dochter/broer of zus.

2.1.1. Een particuliere vraagstelling.

Zoals bij de gewone populatie zijn er veel verschillende uitingen van seksualiteit.

Zoals reeds eerder gezegd blijkt een ruim deel van onze mensen de ontwikkeling van erogene zones van het lichaam niet door te maken zoals wij. Niettegenstaande blijft er een breed palet van lustbelevingsmogelijkheden mogelijk.

Net zoals een keuze mogelijk is uit een breed relationeel veld.

Een ding staat vast, onze empathie is meestal ontoereikend om te begrijpen , aan te voelen wat zij prettig vinden.

Per persoon dient aandacht besteed te worden aan de eigen mogelijkheden, de eigen verlangens tegen de achtergrond van niet: "ik heb recht op" . Maar in de zin van: " ik heb er zin in".

Soms zullen we het houden bij een vaststelling, alles verloopt goed. Masturbatie, hetero- of homoseksualiteit, vriendschap en verliefd zijn, seksuele intimiteit binnen en

buiten een relatie, anticonceptie en sterilisatie, porno, ... lijken dan evident. Soms zal een al dan niet lang begeleidingsproces nodig zijn en zullen deze thema's lange tijd op de agenda staan.

2.1.2. Beperkte mogelijkheid om institutionele regels te begrijpen.

Een voorbeeld, in feite buiten de context van seksualiteit: een persoon wast zichzelf in de badkamer op de gang. Ze loopt naar haar kamer terug zonder kleren.

De interpretatie is dat persoon x dit helemaal niet aanvoelt als iets raars. Persoon x doet dit gewoon.

Voor heel wat thema's is het voor onze mensen moeilijk de maatschappelijk context uit te leggen.

Hoewel deze beschouwing niet eenduidig te maken is. Het is anderzijds verbazingwekkend hoeveel regels en afspraken (doorleefd) gekend zijn.

Niettemin blijft het kenmerkend voor onze mensen dat verantwoordelijkheid nemen en dragen steeds begeleiding vraagt. Afwegen en nog eens afwegen zal steeds aan de orde zijn.

Maar naast de goeie wil om de maatschappelijke afspraken uit te leggen blijft de positieve en / of negatieve voorleving van ideeën en overtuigingen van de ouders van kapitaal belang.

Deze opvattingen zijn verankerd in de identiteit van persoon x.

2.1.3. Bijkomende psychiatrische moeilijkheid.

Een fragiele persoonlijkheid kan maken dat het best menselijk mogelijke en wenselijke zeer onduidelijk is. Dit kan een voortdurende begeleiding vergen. Om verbod op te leggen, om grenzen te trekken, om tijdelijk lossier te laten of aan te sturen. In teamverband zullen we deze onduidelijkheid toetsen aan de drie niveau's van zin. Soms in een tergend frustrerend proces.

We zitten hier tevens op de grens van ziekelijke, fusionele verliefdheden ten aanzien van begeleiding. Die indien we ongewild hier op ingaan leidt tot "versmeltende agressie". Bijvoorbeeld de begeleider die grenzeloos, omhelst wordt. Tot stikkens toe.

2.1.4. De aanraking van het lichaam door begeleiding bij verzorging, bij behandeling, bij ontspanningsactiviteiten.

Wie bij ons voor het eerst komt werken zegt: "ze zijn zo spontaan, zo lijfelijk in het maken van contact". En inderdaad dit heeft meestal niets met erotiek of seksualiteit te maken, het heeft eerder iets van een vreugde ervaring. Zij maken er onmiddellijk een gedeelde ervaring van.

Het is duidelijk dat bij aanraking van hunnentwege en onzentwege al dan niet wederzijds een gevoel van gezellig contact kan ontstaan. Het hoeft niet gezegd dat dit

georiënteerd is op het welbehagen van onze mensen. Wij vragen uiteraard aan de begeleiding af te haken wanneer een eigen behagen zou optreden. Bewust opwekken van erotische gevoelens bij een cliënt is niet toegestaan. Begeleiders dienen zich te realiseren hoe zij zich aan cliënten presenteren. Nog duidelijker is dat begeleiding zich niet zelf kan lenen tot het invullen van het seksuele verlangen van de cliënt.

2.2. Begeleidingsaspecten.

2.2.1. Houding van de begeleiding.

Dat de begeleiding een open houding tegenover dit thema dient aan te nemen is duidelijk. De begeleiding is gericht op een open perspectief.

Dit houdt ondermeer in dat:

-Dat we een keuze maken om een zeker risico te nemen. Dat we de intimiteit die gasten opzoeken meer in de intimiteit willen laten. We hopen dat we niet moeten tussenkomen. Het is berekend maar ten volle respectvol. De intimiteit van een ontluikende (seksuele) relatie wordt vernietigd door ze openbaar te maken.

Het wil ook zeggen dat begeleiding ten volle kan rekenen op een multidisciplinair team om in geval van problemen, conflicten en ethisch moeilijke vragen zich gesteund te weten.

-Met respect voor privacy blijft het thema evenwel gespreksthemata op team.

Het team blijft het forum waar net zoals voor andere begeleidingsthema's concrete vraagstellingen besproken worden. Waar gezocht wordt naar een intersubjectieve benadering tegen de achtergrond van deze visietekst.

Een andere belangrijke reden is dat een gespreksforum maakt dat een gemeenschappelijke taal ontstaat rondom een thema waar gewoonlijk het meest in grapjes wordt over gesproken. Het vraagt in de eerste plaats de dingen te benoemen en vervolgens een gemeenschappelijke betekenis te omschrijven. Dit laatste maakt het thema vrijer.

-In principe staan we open voor alle samenlevingsvormen.

-Binnen de evolutiebespreking wordt het hoofdstukje seksualiteit grondig besproken. Concrete aandachtspunten worden geformuleerd.

2.2.2. Voorlichting geven.

Van de begeleiding mag verwacht worden dat ze voorlichting geven.

Voorlichting hoeft helemaal niet benaderd te worden als een totaal pakket.

Vragen naar aanleiding van een verliefdheid, bijvoorbeeld: hoe hou je rekening met mekaar? Iemand masturbeert zich in de gang, bijvoorbeeld: welke ruimte is meer geschikt? Vragen over lichaamshygiëne, vragen over lichaamsbeeld.

Maar ook vragen over hoe jezelf bevredigen, over condoomgebruik.

Hoe voor jezelf opkomen?

We opteren in onze voorziening niet voor 1 persoon die deze gesprekken individueel of in groep voert. Ieder wordt geacht volgens eigen mogelijkheden, rekening houdend met deze visietekst, zijn deel bij te dragen.

Afhankelijk van de vraag kan dit ook in groep. De bewonersvergadering kan een forum tot gesprek zijn, maar evengoed een kleiner betrokken groepje. In de voorziening is een koffer met voorlichtingsmateriaal aanwezig. De koffer op zich is niet zo belangrijk maar het stelt woorden ter beschikking om te praten. In de eigen mediatheek is mediamateriaal uitleenbaar.

Goede video's: Lief en Lijf enerzijds en Veilig vrijen.

Anderzijds het boekje "Overal te koop" : seksuele voorlichting over voorbehoedsmiddelen uit de reeks van M. Delfos.

Over vormen van partnerrelaties wordt gepraat individueel of meer in een vormende context op de teamvergadering.

De mogelijkheid tot samenwonen wordt benoemd.

Anderzijds wensen we onze mensen te laten deelnemen aan vormingsprogramma's gebracht door externe organisaties.

2.2.3. Anticonceptie. De beslissingsboom.

2.2.3.1. De overweging en principiële besluitvorming.

Wanneer de mogelijkheid tot zwangerschap en het verlangen naar seksuele gemeenschap of aangrenzend duidelijk aanwezig is is het de opdracht van het team anticonceptie grondig te bespreken. Uiteindelijk beslissen de gast, de ouders en de arts. We wensen de gast zo volledig mogelijk (uitleg, informatie, overweging, besluitvorming en uitvoering) te betrekken.

Indien de kindwens aanwezig is zal een ruime ethische toetsing dienen te gebeuren in samenspraak met gast, familie, begeleiders en voorziening.

2.2.3.2. De keuze.

2.2.3.2.1. Onomkeerbare anticonceptie

Indien de discussie van kindwens niet aan de orde is of onmogelijk geacht wordt en duidelijk interesse aanwezig is voor gemeenschap kan sterilisatie overwogen worden. Zowel voor de vrouw als voor de man.

De ongerustheid voor de omgeving, al dan niet terecht, kan zo groot zijn dat een keuze voor de onomkeerbare sterilisatie nodig kan zijn. De bescherming is sluitend. Waar en wanneer de verleiding zich voordoet.

Soms wordt deze optie , bij vrouwen, gevraagd door de familie zelfs al is de persoon in kwestie zelf niet geïnteresseerd in genitaal contact.

2.2.3.2.2. Tijdelijke methoden van anticonceptie.

De hormonale anticonceptie: de pil en de prikpil (driemaandelijke inspuiting). Met mogelijks problemen op hormonaal vlak of andere nevenwerkingen. De dokter zal beslissen. De dokter legt zo goed mogelijk haar beslissing of voorstel uit. Of de onmogelijkheid om iedere dag de pil in te nemen. De begeleider zal mogelijks deze medicatie bedelen.

De spiraal wordt meestal toegepast na een zwangerschap. De beslissing ligt bij de medicus aangezien nevenwerkingen mogelijk zijn. De dokter legt zo goed als mogelijk haar beslissing of voorstel uit.

De periodieke onthouding beschouwen we als een niet te weerhouden optie.

2.2.3.2.3. Anticonceptie van het laatste moment.

Het gebruik van een condoom.

Mannen worden geacht condooms te gebruiken.

Dit is echter een te simpele stelling. Naast de problemen van Piet, Jan en Pol is er voor Piet, Jan en Pol met een verstandelijke handicap ook de moeilijkheid om het gebruik van een condoom aan te leren enerzijds maar tevens het probleem om het condoom te voorzien. Dit laatste zal betekenen dat condooms soms door begeleiding moeten klaargelegd worden.

Het pessarium lijkt niet toepasbaar omwille van de bijkomende voorzorg van zaaddodende gel.

De zaaddodende gel op zich is zowieso niet betrouwbaar.

2.2.3.2.4. Anticonceptie erna.

De noodpil ("morning afterpil") dient binnen de 72 uur genomen te worden, en herhaald na 12 uur.

Het pechspiraaltje dient ten laatste 5 dagen na onbeschermd gemeenschap geplaatst te worden.

2.2.4. Preventie van seksueel overdraagbare aandoeningen.

In het algemeen dient begeleiding oog te hebben voor:

-Uitwendige letsels aan penis, pubis, vagina en anus : zweertjes, wondjes, ...

-Schaamluizen

-Etterig verlies urethraal (man) /vaginaal (vrouw).

-Condoomgebruik is absoluut nodig. In het luik seksuele voorlichting zal dan ook aandacht gegeven worden aan het gebruik van een condoom.

2.2.5. De afbakening van grensoverschrijdend gedrag.

2.2.5.1. Voor de grensoverschrijding:

2.2.5.1.1. Dominantie

Het is duidelijk dat misbruik niet kan. Wanneer een persoon zijn grens zelf niet kan aangeven zal de begeleiding dit overnemen. Het assertiviteitsprobleem is wellicht groter voor personen met een handicap. Laat ons echter niet uit het oog verliezen dat sommige gasten een gezonde dosis assertiviteit hebben en gebruiken.

Ook in gewone relaties komt dominantie voor. Die normale personen worden geacht zich weerbaar op te stellen maar doen dit om een of andere reden niet.

We benadrukken dit omdat begeleiding makkelijk verlangt dat een relatie voldoet aan alle evenwichtige criteria. Men vergeet dat dit in gewone relaties ook niet evident is.

2.2.5.1.2. "Best mogelijke" seksueel gedrag.

Vertrekkende vanuit de definitie van grensoverschrijdend gedrag (zie 8.2.1.) bepalen we de grens van het best mogelijke seksueel gedrag. Op het eerste gezicht kan het "best mogelijke" seksueel gedrag vallen onder de noemer van grensoverschrijdend gedrag. Maar bij nader toezien blijken de beperkte mogelijkheden en de onderlinge instemming van betrokkenen ons aan te geven dat dit niet grensoverschrijdend is.

2.2.5.2. De grensoverschrijding:

2.2.5.2.1. Vermoeden van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Logica van zorg.

"Seksueel grensoverschrijdend gedrag is elke vorm van seksueel georiënteerd gedrag - verbaal of niet verbaal, bewust of onbewust, komende van het personeel of andere medewerkers, de eventuele medebewoners, derden of familieleden - dat ervaren wordt door de cliënt en /of anderen (hulpverlener(en)/of collega's in teamverband) als negatief, ongewenst of gedwongen, onafhankelijk van de situatie en ongeacht de tijd en de plaats".

Indien na teambespreking van bepaald seksueel gedrag (toetsing aan drie niveau's van betekenis) het vermoeden bevestigd wordt van grensoverschrijding dan geldt meldingsplicht aan directie.

De toetsing gebeurt opnieuw door directie, diensthoofd, team, teamcoördinator en arts en bij twijfel van, of vaststelling van feitelijk misbruik wordt overgeschakeld naar 8.2.2.

Indien bevestiging van vermoeden duidt directie volgende verantwoordelijken aan:

- Contactpersoon team -directie (teamcoördinator).
- Zorgcoördinatie (diensthoofd woongroep) ten aanzien van "dader" en "slachtoffer" en hun familie, woongroepgenoten, vrienden en netwerk.
- Communicatieverantwoordelijke (diensthoofd staf) ten aanzien van de organisatie indien nodig.

- Het vertrouwensartsencentrum als "derde". Zeker als het vermoeden zich in de familie situeert.
- Communicatieverantwoordelijke (directie) ten aanzien van de buitenwereld indien nodig.

2.2.5.2.2.Het feit van seksueel misbruik en geweld. Logica van rechtspraak.

We stappen in een juridisch verhaal met strikte definities en aansprakelijkheden, met een onafhankelijk gerechtelijk onderzoek. Afhankelijk van de aard van betrokkenheid resulteert dit in verschillende procedures van aangifteryrecht en - plicht.

Directie wordt ingelicht. Procureur wordt ingelicht. Een jurist wordt aangeduid.

Volgende verantwoordelijken worden aangeduid:

- Contactpersoon team -directie: teamcoördinator.
- Zorgcoördinatie (diensthoofd woongroep)ten aanzien van "dader" en "slachtoffer" en hun familie , woongroepgenoten, vrienden en netwerk.
- Communicatieverantwoordelijke (diensthoofd staf) ten aanzien van de organisatie indien nodig.
- Het vertrouwensartsencentrum.
- Communicatieverantwoordelijke (directie) ten aanzien van de buitenwereld indien nodig.

Concrete afspraken zullen telkens verschillen.

Tot slot verwijzen we naar het kwaliteitshandboek: procedure 4.6.16. "Het dedecteren van en gepast reageren op misbruik en geweld ten aanzien van gebruikers". In principe wordt voor deze bredere problematiek dezelfde gedachtengang gevolgd zoals hierboven omschreven

2.3.Ouders.

Binnen de visie van zonneliel wordt gesteld dat wij geenszins vervangende ouders wensen te zijn.

Gasten zijn kind van hun ouders, kind van hun opvoeding. Ondermeer deze laatste heeft hun uniek gemaakt.

Mits een fundamenteel respect voor dit principe kan gepraat, gezocht, in de tijd uitgezet en onderhandeld worden over vragen en suggesties in de richting van een gunnende seksualiteit.

Deze visie kadert perfect in de tekst "ouder en familiebegeleiding: drie bewegingen" van onze voorziening.

We wensen afstand te nemen van het beeld dat ouders of familie per definitie een seksuele ervaring van zoon of dochter zou afwijzen. Ook voor deze ouders is dit natuurlijk niet het eerste gespreksonderwerp maar zij staan open voor gesprek, ook zij zijn voorstander van een open perspectief.

Referenties

- Burggraeve, R. (2000) Voordracht. Personeelsdag Zonnelied: Thema seksualiteit.
- Burggraeve, R. (1992) Zinvol seksueel leven onderweg.
- De Groef, J. (1996) "Du sei wie du..."; over liefde en passie.
- Ivens, C. (2003). Seksueel misbruik in residentiele voorzieningen: analyse en chaos. Tijdschrift voor welzijnswerk. P.17-26.
- Korff-Sausse, S. (1996). Le miroir brisé. L'enfant handicapé, sa famille et le psychanalyste.
- Nijs, P. (1976). De eenzame samenspelers
- Nijs, P. (1994). Voordracht in Zonnelied
- Vlaams welzijnsverbond (2004). Studiedag: Grensoverschrijdend seksueel gedrag.